

PROBLEMI I PERSPEKTIVE KORPORATIVNOG UPRAVLJANJA U REPUBLICI SRPSKOJ I BIH

I UVODNI I METODOLOŠKI DIO

Paradigma poslednje dekade dvadesetog vijeka, bez sumnje kada je riječ o pronalazaženju čarobnog štapića za podsticaj posustalim ekonomijama, svakako je bila privatizacija.

Promjena vlasničke strukture iz državne(društvene) u privatnu svojinu osporavana je i priželjkivana, ali rezultati iz prakse privreda sa većinskim privatnim kapitalom su najbolji verifikator onoga šta je bolje.

Dominantna privatna svojina sama po sebi nije dovoljna za konkurentnost takvih ekonomija, pa se krenulo u traganje za novim paradigmama i došlo do paradigme početka dvadeset prvog vijeka, a to je korporativno upravljanje.

Korporativno upravljanje je dežurna tema reforme kompanijskih zakona razvijenih zemalja i zemalja u tranziciji. Suština se svodi na sledeće:

- omogućavanje fleksibilne strukture upravljanja (u malim i srednjim privrednim društvima kojima se po pravilu vlasnički upravlja) i
- traženje mehanizma konstantne i pravovremene kontrole akcionara nad upravom društva i uprave nad menadžerima (u velikim društvima gdje je upravljanje društvom odvojeno od vlasništva).

U osnovi, može se reći da postoje dva globalna razloga zašto je korporativno upravljanje postalo svjetska i pravna, i ekonomska, i politička tema. Prvi razlog je razvoj svjetskog finansijskog tržišta i njegova globalizacija. Drugi razlog je činjenica da kompanije postaju sve više međunarodne, čime se nacionalni nivo "prekriva" internacionalnim potrebama jedinstvenih instituta u sferi korporativnog upravljanja.

O potrebi unapređivanja sistema i instituta korporativnog upravljanja organizovano i globalno raspravlja se nakon kraha "trougla" na kome je ovaj sistem počivao: nezavisni (spoljni) revizori-akcionari-uprava. Ovakav ishod doživeo je svoj vrhunac u berzanskim krahovima milenijumske smjene, a vrhunac tog ledenog brijega bio je slučaj "Enron" u SAD-u, za kojim mnogo ne zaostaju i drugi berzanski kraho

vodećih kotiranih društava u SAD i Evropi¹. Kao kula od karata srušila se institucija nezavisnog spoljnog revizora koji verifikuje finansijske izvještaje i izvještaje o poslovanju uprave za godišnju skupštinu akcionara, kao osnovu za odluke o raspodjeli dobiti i dividende. Od tada nastaje grozničavo traganje i za drugim institutima koji bi, po pretpostavci mogli da unaprijede korporativno upravljanje i omogućé prevazilaženje tzv. zastupničkog problema upravljanja kotiranim društvima.

Povodi za unapređivanje korporativnog upravljanja, bez sumnje, jesu snažni. Odgovori koji se daju u kreaciji novih instituta u dobroj mjeri proizlaze iz sagledanih uzroka tih povoda i na toj osnovi kreiranih potreba:

- potreba unapređenja transparentnosti
- potreba jačanja nadzora regulatornih tijela
- potreba unapređivanja nadzora, i to efektivnog i dovoljno nezavisnog, posebno u nekoliko sfera:
  - nad izvršnim direktorima (menadžmentom)
  - nad imenovanjem novih članova uprave i opozivom
  - nad naknadom članovima uprave
  - nad procesom revizije
- potreba eliminisanja izvora sukoba interesa
- potreba unapređivanja računovodstvenih standarda
- potreba unapređivanja standarda revizije (jačanje uloge odbora za reviziju
- unapređivanje interne revizije i interne kontrole; rotacija revizora; uvođenje
- profesionalnih savjetnika u odbor za reviziju) i znanja revizora
- potreba jačanja prava akcionara (posebno manjinskih)
- potreba uvođenja radničkog dioničarstva (ESOP)
- potreba zaštite interesa trećih lica (nosioca drugih interesa, osim akcionara)
- potreba razvoja okruženja u kom se posluje (korporativna društvena odgovornost)
- potreba uspostavljanja korporativnog identiteta i korporativnog imidža

---

¹ Enron (najveći američki energetski koncern) je bila sedma po veličini korporacija u SAD, sa oko 21.000 zaposlenih i imovinom vrijednom oko 63 milijarde dolara i ukupnim prihodom od oko 100 milijardi dolara u 2000. godini. Finansijski izvještaji potvrđeni od revizora iskazali su te 2000. godine profit od 979 miliona dolara, a sledeće godine proglašen je bankrot, nastao kao rezultat prevarnih konsolidovanih finansijskih izvještaja, i to sve sa revizijom nezavisnog-spoljnog revizora (revizionarna kuća Artur Andersen). Bankrot "Enron Corp." upoređuje se sa razmjerama terorističkog napada na SAD-11. septembra).

- potreba preispitivanja raspodjele ovlaštenja između skupštine i uprave
- potreba preispitivanja karaktera kompanijske regulative, posebno regulative korporativnog upravljanja sa stanovišta fleksibilnosti rješenja.

1. Predmet i cilj istraživanja

Izborom i formulisanjem teme Korporativno upravljanje u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini (RS i BiH) sa posebnim osvrtom na model "efikasnog korporativnog upravljanja" odredili smo predmet našeg istraživanja i u osnovi je formulisan problem koji treba proučiti.

Polazna osnova za izbor teme je profesionalni interes za ekonomske i državno-pravne nauke, te je u okviru ove naučne oblasti odabrano ekonomsko i pravno područje, a potom u okviru naznačenog područja oblast korporativno upravljanje.

Ovako određena oblast interesovanja opredjelila je naš izbor teme (naslova), pri čemu smo se držali već poznatih pravila i procedura koja se odnose na vezanost teme za jednu zaokruženu cjelinu².

Ova tema može da izazove naučnu radoznalost mnogih istraživača koji imaju sličnu oblast istraživanja, prije svega zbog svoje aktuelnosti, te zbog izraženog nesklada između normativnog i stvarnog koncepta korporativnog upravljanja u RS i BiH.

Definisani predmet istraživanja podrazumijeva ozbiljno istraživanje u oblasti korporativnog upravljanja kako bi se mogli dati optimalni odgovori i djelimično primjeniti iskustva drugih zemalja u ovoj oblasti.

Cilj svakog istraživanja je da se dođe do novog saznanja o predmetu istraživanja. Obradom teme Pravci i perspektive korporativnog upravljanja u RS i BiH postavili smo sebi zadatak da ostvarimo opšti (naučni) i praktični (operacioni) cilj. Oba cilja će mo postići:

- analizom elemenata koji sadržajno čine pojam korporativnog upravljanja;
- u teorijskom smislu određivanjem odnosa između nosioca različitih interesa u privrednom društvu;
- komparativnim pristupom izučavanja korporativnog upravljanja analizirali smo, a zatim upoređivali različite sisteme i modele. Pošto se radi o

² Midhat Šamić, Kako nastaje naučno djelo, Sarajevo, 1990, str.23.

upoređivanju više različitih sistema u jednom vremenskom periodu, riječ je o sinhronizovanom komparativnom metodu;

- proučavanjem, a zatim analizom sistema korporativnog upravljanja u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini istaći ćemo određene specifičnosti korporativnog upravljanja, posebno one koje proizlaze iz normativne regulative kao i posebnosti u njegovom ostvarivanju u praksi;
- analizom oblika učešća nosioca različitih interesa-rizika naznačićemo značaj njihove uloge u odlučivanju-upravljanju; pokazaćemo da su konflikti interesa realnost i da su "dobro došli" ako se (i kako) drže pod kontrolom;
- proučavanjem, a zatim analizom korporativne društvene odgovornosti (KDO), korporativnog identiteta i korporativnog imidža pokazaćemo šta je potrebno dostići kako bi se bilo prepoznatljivo na tržištu i okruženju, odnosno kako bi se uspješno poslovalo;
- analizom i definisanjem modela "efikasnog korporativnog upravljanja" zasnovanog na principima efikasnosti, transparentnosti, participacije i odgovornosti, predložićemo mogući model i pravac efikasnijeg ostvarivanja prava, obaveza i odgovornosti nosioca različitih interesa u privrednom društvu.

Osnovni cilj našeg istraživanja je proučavanje, sistematizovanje i formulisanje modela korporativnog upravljanja u RS i BiH sa posebnim osvrtom na model "efikasnog korporativnog upravljanja". Ovaj cilj se može ostvariti korištenjem logičke (dijalektičke) sintagme: objašnjenjem pojma korporativno upravljanje, analizom-utvrđivanjem današnjeg aktuelnog modela i na kraju anticipiranjem modela i smjera razvoja korporativnog upravljanja ka modelu modernog-efikasnog korporativnog upravljanja.